

О. І. Яременко

*кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри
права і публічного управління Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

В сучасних умовах переважна більшість видів соціальної діяльності, а також суспільних комунікацій здійснюється в специфічному середовищі – кіберпросторі. Необхідною умовою інтеграції людини в кібернетичне соціальне середовище для професійної, освітньої, культурної та інших видів взаємодій є доступ до мережі Інтернет. Забезпечення такого доступу містить в собі технологічні, організаційні, економічні, правові аспекти та потребує комп'ютерної грамотності, що породжує проблему специфічного виду нерівності - цифрової. Цифрова нерівність містить в собі реальні загрози для реалізації багатьох конституційних прав і свобод людини і громадянина, що актуалізує проблему боротьби з нею та наукові дослідження в цій сфері.

Метою даної статті є дослідження проблеми цифрової нерівності в контексті реалізації конституційних прав людини.

Проблема цифрової нерівності виникла внаслідок стрімкого розвитку комп'ютерної техніки і на початкових стадіях розглядалася як нерівномірність особистісного доступу до неї та володіння необхідними вміннями і навичками. Згодом виник термін „цифровий розрив”, який було застосовано в звіті Національного управління телекомунікацій та інформації Міністерства торгівлі США „Falling Through the Net: Defining the Digital Divide” опублікованому в 1999 році [1, с. 501].

Масове поширення мережі Інтернет і комерціалізація відносин в цій сфері породили глобальні форми цифрової нерівності і різноманітні підходи до її наукового трактування. Так, один із перших дослідників цього феномену, Кастельс М. визначив цифровий розрив як відмінність між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються в масштабах доступу до даних,

володіння та контролю за ними, а також відсталість певних соціальних груп в освітній та культурній сферах внаслідок недостатнього доступу до інформаційних ресурсів [2, с. 97]. Тобто відомий теоретик інформаційного суспільства розглядав цифровий розрив в контексті інформаційної нерівності, інформаційної бідності.

Лім Д. ідентифікує цифрову нерівність як розрив між приватними особами, домогосподарствами, бізнесом та географічними районами на різних соціально-економічних рівнях щодо їхніх можливостей доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету [3, с. 61]. В даному випадку прослідковується більш широке трактування рівнів та змісту цифрового розриву, зокрема, акцентується увага на доступі до ІКТ.

Про актуальність цифрової нерівності свідчить високий інтерес міжнародних організацій до вирішення цієї проблеми. Так, в Декларації Ради Європи від 07.05.1999 року «Про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій» зазначається, що перехід інформаційних мереж на цифровий стандарт, їх конвергенція і глобалізації викликають глибокі соціальні зміни, сприяють розвитку свободи слова і інформації, політичного плюралізму та культурного різноманіття, підвищують відкритість, прозорість та ефективність управління. У зв'язку з цим необхідно створення чіткої нормативної бази, яка б стимулювала доступ до нових інформаційних технологій і участі в них, надавала можливість всім особам відігравати активнішу роль в житті суспільства за допомогою використання нових інформаційних технологій, заохочувати вільний обмін інформацією, думками та ідеями з використанням нових інформаційних технологій [4].

В доповіді ЮНЕСКО «На шляху до суспільства знань» (2005 рік) зазначається, що електронно-цифровий розрив є надзвичайно гострою проблемою і може призвести до ще більш небезпечного розриву – когнітивного, у зв'язку з чим пропонується вживати заходів щодо його недопущення [5].

В документі «Цифровий порядок денний для Європи», схваленому Парламентом Європейського Союзу зазначається, що політика цієї інституції базується на розумінні необхідності використання "цифрових дивідендів" для створення доступу всіх громадян ЄС до широкосмугового Інтернету, розвиток цифрової грамотності та компетентностей на основі поваги до основних прав та свобод громадян [6].

На Всесвітньому економічному форумі в 2019 році, під егідою Інституту Портуланс (США), оновлено існуючу з 2002 року програму досліджень впливу цифрових трансформацій на суспільство і навколишнє середовище. В звіті за 2020 рік зазначається, що наявність та рівень технологій у країні мають значення настільки, наскільки її населення та організації мають доступ, ресурси та навички для їх продуктивного використання. Інститутом Портуланс застосовано Індекс готовності мережі (NRI), який передбачає, зокрема, аналіз того як фізичні особи використовують технології та мережеві навички і як уряди використовують та інвестують ІКТ на благо широких верств населення. Україна займає в цьому рейтингу 64 місце із 134 країн [7, с.32].

В той же час, цифровізація управлінської діяльності, створення електронних платформ для надання адміністративних послуг та електронних сервісів, в сукупності із територіальною реформою і децентралізацією, з особливою гостротою ставить питання доступу громадян України до інформаційно – комунікаційних технологій. Відсутність в окремих громадян такого доступу або його неякісність суперечать конституційному принципу рівності громадян та пріоритетності особи у відносинах з державою, створюють перешкоди реалізації особистих, політичних, економічних, соціальних та культурних прав.

У зв'язку з цим, важливе значення має реалізація таких принципів державної політики цифрового розвитку як орієнтованості на громадян, інклюзивності та доступності, багатомовності, адміністративного спрощення адміністративних процесів шляхом їх цифрового розвитку; збереження інформації. Слід неухильно дотримуватися норми, згідно з якою застосування

принципів державної політики цифрового розвитку під час реалізації прав та свобод громадян забезпечується органами виконавчої влади в процесі підготовки проєктів нових нормативно-правових актів або внесення змін до нормативно-правових актів і реалізації владних повноважень шляхом застосування цифрових технологій [8].

Державним органам України доцільно вживати заходів щодо розвитку інформаційної інфраструктури, широкосмугових версій доступу до мережі Інтернет, встановленню правових гарантій інформаційних та цифрових прав громадян, що може бути предметом подальших досліджень в цьому напрямку.

Література

1. Gunkel D. J. Second thoughts: toward a critique of the digital divide // New media & society. – 2003. – Vol 5. – p. 499 - 522.
2. Castells M. The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society. Oxford: University Press, 2001. 279 p.
3. Lim J. East Asia in the Information Economy: Opportunities and Challenges” // Info. – 2002. – Vol. 4. – p. 56-63.
4. Декларація про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_040#Text (дата звернення: 30.03.2021).
5. Towards knowledge societies: UNESCO world report <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843.locale> (дата звернення: 30.03.2021).
6. Digital Agenda for Europe // <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/64/digital-agenda-for-europe> (дата звернення: 30.03.2021)
7. The Network Readiness Index 2020. Accelerating Digital Transformation in a post-COVID Global Economy. Soumitra Dutta and Bruno Lanvin Editors. Portulans Institute. – 2020. – 330 p.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 р. № 56 «Деякі питання цифрового розвитку» //

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-п#Text> (дата звернення:
30.03.2021).